

Ulla Søgaard



# Mønsterbrud

TEORIER, FORSKNING OG EKSEMPLER

Billesø & Baltzer

Denne side er købt på [www.ebog.dk](http://www.ebog.dk) og er omfattet af lov om ophavsret.  
Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere  
eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervmæssig brug.

Ulla Søgaard

# Mønsterbrud

- teorier, forskning og eksempler

**BILLESØ & BALTZER**

Denne side er købt på [www.ebog.dk](http://www.ebog.dk) og er omfattet af lov om ophavsret.  
Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere  
eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Mønsterbrud

- teorier, forskning og eksempler

© 2004 Billesø & Baltzer, Værløse

Forfatter: Ulla Søgaard

Omslag: Frank Eriksen

1. udgave, 2. oplag

ISBN 87-7842-116-0

Billesø & Baltzer Forlagene

Kirke Værløsevej 26 A, 3500 Værløse

E-mail: [billesoe@forlagene.dk](mailto:billesoe@forlagene.dk)

Internet: [www.billesoe.dk](http://www.billesoe.dk)

Tryk: Interpress

Forsidebillede: Poul Anker Bech: Landskab med solplet, 1976.

Mål: 86 x 125 cm. Materiale: Olie på masonit.

Tak til Vendsyssel Kunstmuseum og kunstneren

Alle rettigheder forbeholdes.

Mekanisk, fotografisk eller anden

gengivelse af denne bog

eller dele deraf uden forlagets

skriftlige samtykke er forbudt

i følge gældende dansk lov

om ophavsret.

# Indhold

Forord.....	7
<b>Indledning: Hvorfor så stor interesse for mønsterbrud netop nu?</b> .....	9
<b>Kapitel 1: Sociologisk indgangsvinkel</b> .....	12
Det senmoderne samfund .....	12
Adskillelse af tid og rum .....	13
Udlejring af de sociale funktioner .....	13
Refleksivitet .....	15
Det generelle aspekt i Giddens teori .....	16
 Hvorfor forbliver mennesker raske? .....	17
Oplevelse af sammenhæng .....	17
Antonovskys teori anvendt på mønsterbrud .....	21
 Detraditionalisering og kulturel frisættelse .....	22
Ambivalens og beslutningskonflikter .....	23
Ziehes teori anvendt på mønsterbrud .....	26
 Socialisering og habitus .....	28
Forskellige former for socialisering .....	29
Praktikteorien og habitus .....	29
Et eksempel .....	33
Bourdieu's teori anvendt på mønsterbrud .....	34
 Sammenfatning.....	35
 <b>Kapitel 2: To cases</b> .....	37
Anny Durmøster .....	37
Kenny Vindsejl .....	40

<b>Kapitel 3: Forskning om mønsterbrud</b> .....	43
Paradigmeskiftet i udviklingspsykologien .....	43
Risikobørn .....	45
Ingen sikre forudsigelser ud fra ”den sociale arv” .....	45
Modstandsdygtighed som en personlig og social kompetence .....	47
Hvori kan en intervention bestå? .....	48
Beslutninger om børn .....	48
Undersøgelser: Hvordan? .....	49
Resultaterne .....	50
Social klasse .....	50
Modstandsdygtighed – endnu engang .....	51
Perspektiver for forskningen .....	53
Den livslange udvikling – forandring og kontinuitet .....	54
Omdrejningspunkter .....	54
Belastende faktorer overfor beskyttende faktorer .....	55
Forebyggelse og støtte .....	56
Den sociale arv og mønsterbrydere .....	59
Mønsterbrydere, en definition .....	59
Spørgeskemaerne .....	60
De kvalitative interviews .....	63
Konklusion på interviewene .....	64
Betydende relationer .....	64
Personlige egenskaber .....	65
Omkostninger .....	66
Mønsterbryderprocessen .....	66
Sammenfatning .....	67
Forskning og psykologiske teorier .....	69

<b>Kapitel 4: Psykologiske forklaringsmodeller .....</b>	<b>71</b>
Social indlæringsteori .....	71
Radikal behaviorisme – et kort resume .....	71
Social indlæringsteori .....	72
Kontrol .....	73
Modelindlæring .....	76
Modelindlæring foregår gennem fire processer .....	78
Egen-vurdering-af-mestringsevne .....	81
Fire centrale faktorer i egen-vurdering-af-mestringsevne .....	82
Social indlæringsteori og mønsterbrud .....	83
 Kognitiv indlæringsteori .....	 84
Det kognitive skema .....	84
Et eksempel på Seligmans laboratorieforsøg .....	87
Teorien om tillært hjælpeløshed og tillært optimisme... ..	89
Hvad der kan forandres og hvad der ikke kan forandres .....	92
Intervention: Det optimistiske barn .....	93
Kognitiv indlæringsteori og mønsterbrud .....	95
 Selvpsykologien .....	 96
Selvet og selvobjekter .....	99
Selvets tre funktionsmåder (ordener) .....	100
Selvobjektet – et intrapsykisk fænomen .....	102
Optimal frustration .....	103
Selvpsykologien og mønsterbrud .....	106
 Narrativ psykologi .....	 107
Fortællingen som metafor og grundmetafor .....	108
Fortællingen som et plot – og som en diskurs .....	111
Narrativitet og folkepsykologien .....	113
Narrativitet og dets forhold til fakta .....	115
Det narrative forløb som en læreproces .....	116

Det narrative interview .....	118
Narrativ terapi .....	119
Narrativ psykologi og mønsterbrud .....	121
Sammenfatning .....	123
<b>Kapitel 5. Intervention</b> .....	125
Et eksempel: De fire årstider. Børnenes kamp .....	125
Situationen på klippen (Britt og Kalle) .....	126
<b>Afslutning: Mønsterbrud som et samfundsprojekt?</b> .....	129
<b>Litteratur</b> .....	131
<b>Stikordsregister</b> .....	134

# Forord

“Mønsterbrud” er en *lærebog* i psykologi for de gymnasiale uddannelser, lærer- og pædagogseminarier. Bogen lægger med de refererede teorier og forskningsresultater samt eksempler på mønsterbrud op til en debat i undervisningen om mønsterbrydningprocessen.

Hensigten med *Mønsterbrud* er i forbindelse med et gennemgående tema at præsentere nogle nye og andre teorier end de, der hidtil har fundet anvendelse i det lærebogsmateriale, som typisk anvendes i faget psykologi. I det teoretiske stof er der endvidere inddraget sociologiske teorier, som med den aktuelle interesse, der er for socialpsykologi, er uomgængelige. Bag valget af det tema, *brud med den (negative) sociale arv*, som kæder bogen sammen og illustrerer de forskellige teorier, ligger et ønske om at tage afsæt i en positiv indgangsvinkel til psykologien og de teorier, der fremstilles i bogen.

En redegørelse for forskningsresultater samt metoder og arbejdsgange i forskningen udgør et af bogens kapitler. Dette kapitel tjener endvidere til at anskueliggøre sammenhænge mellem og forskelle på empirisk forskning og teori.

Et andet af bogens kapitler indeholder to mønsterbryderhistorier, som er konstruerede på baggrund af mange dokumentarberetninger og derfor må betegnes som typiske. De to cases kan evt. læses først, hvis man foretrækker en empirisk introduktion. De to historier tjener som baggrund for arbejdsopgaver og repetitionsopgaver, der bogen igennem ledsager det teoretiske stof. Arbejdsopgaverne kan anvendes i den form, de har i bogen, eller læreren kan udvide dem eller udarbejde andre. Arbejds-



opgaverne er kun eksempler eller forslag til, hvordan der kan arbejdes med stoffet. Og det vil være oplagt at supplere gennemgang af stoffet og arbejdsopgaverne med søgning på Internettet, hvor der kan findes mange beretninger og artikler vedrørende social arv og mønsterbrud/mønsterbrydning. – Et tredje af bogens kapitler indeholder et konkret eksempel på intervention på området.

En tak til Henriette Bendix, tidligere elev på Frederiksberg Studenterkursus, som har gjort mig den store tjeneste omhyggeligt at gennemlæse manuskriptet og komme med værdifulde kommentarer og konstruktive forslag til rettelser. Også en tak til min kollega i faget, Tulú (Maitreyi) Sinha Hansen, som ligeledes har gennemlæst og kommenteret manuskriptet.

*Ulla Søgaard*

## Indledning:

# Hvorfor så stor interesse for mønsterbrud netop nu?

I løbet af de sidste 10-20 år er mønsterbryderbegrebet for alvor blevet introduceret og er nu et begreb, de fleste af os er bekendt med. Vi forbinder det med mennesker, som klarer sig godt på trods af, at de i deres barndom og ungdom har haft meget dårlige vilkår. De har gjort op med deres negative sociale arv. De har været i stand til at modstå indflydelsen fra et opvækstmiljø, der karakteriseres af alvorlig omsorgssvigt i forholdet til børnene.

Omsorgssvigt skal her forstås på den måde, at forældrene svigter på såvel det fysiske, sociale som på det psykologiske plan. Nogle børn er i stand til at modstå indflydelsen fra deres opvækstmiljø på den måde, at de kommer tilsyneladende upåvirkede igennem opvæksten og som voksne viser sig i stand til at indgå i ligeværdige og stabile forhold. Hvis de får børn, er de i stand til at drage omsorg for dem. På det erhvervs- og uddannelsesmæssige område viser disse mennesker sig også at være i stand til at bryde med den sociale arv. I modsætning til deres forældre klarer de sig rimeligt eller godt i skolen og får senere en uddannelse og et arbejde, så de økonomisk kan sørge for sig selv og ikke er henvist til klientgørelse i det offentlige system. De mestrer kort sagt deres liv. Mønsterbrydere kalder man sådanne mennesker. I Sverige kaldes de for mælkebøttebørn, for de er som planten seje - og ikke til at få bugt med. På trods af alle dårlige odds bryder de frem.

Der har i de senere årtier været meget stor opmærksomhed om mønsterbryderprocessen. Såvel herhjemme som i udlandet har der været forsket i området. Aviser og ugeblade har bragt interviews med adskillige mennesker, for hvem et mønsterbrud